

Diskutera

Kunskapskraven

1. Inledning
2. Förslag på arbetssätt
3. Ett lärarlags arbete med att ta fram bedömningsaspekter i ämnet svenska
4. Övrigt bedömningsstöd

1. Inledning

Att lärare analyserar kunskapskraven och identifierar bedömningsaspekter tillsammans med kollegor bidrar till säkrare bedömningar av elevernas prestationer och gör det lättare för dem att samtala med elever och vårdnadshavare om hur eleven kan förbättra sina resultat. Det här diskussionsunderlaget riktar sig till lärare i alla ämnen och årskurser och är tänkt att inspirera till samtal kring hur kunskapskraven kan konkretiseras och användas. I gemensamma diskussioner kan lärare uppmärksamma aspekter av bedömningen som de inte tidigare har lagt märke till och få hjälp att tydligare klä sina tankar i ord. På så sätt kan de utveckla ett gemensamt språk kring bedömning. Genom att sedan gemensamt bedöma konkreta elevexempel kan de skapa en samsyn och därmed stärka likvärdigheten.

En utgångspunkt är att kunskapskraven behöver förstås i ett sammanhang. Vad som skiljer till exempel ett enkelt resonemang från ett mer utvecklat kan vara olika och beror bland annat på vilket centralt innehåll som behandlas. Det går därför inte att en gång för alla slå fast entydiga tolkningar av kunskapskraven som gäller i alla sammanhang, varken på lokal eller på nationell nivå. De konkretiseringar som beskrivs i det här materialet är alltså inte samma sak som det som tidigare ofta kallades för "lokala betygskriterier".

Däremot är det möjligt att utifrån ett arbetsområde eller en uppgift konkretisera vad läraren kommer att utgå från i sin bedömning av kvaliteten i elevernas arbeten. Detta är nödvändigt för att kunna göra säkrare bedömningar, men också för att kunna beskriva för elever och föräldrar på

vilket sätt en elev kan förbättra sina prestationer. I det här materialet, och i de kommentarmaterial till kunskapskraven som finns för några ämnen, används begreppet ”bedömningsaspekter” för att benämna det som bedömningen fokuserar på när en utvald del av kunskapskraven tillämpas på ett givet innehåll.

Det här diskussionsunderlaget är uppbyggt av två delar. I den första delen finns ett förslag på hur man kan ta fram användbara bedömningsaspekter tillsammans med kollegor och använda dem för att bedöma elevarbeten. Detta arbete kan genomföras i olika konstellationer – ämnesvis eller över ämnesgränserna, på den egna skolan eller tillsammans med lärare från andra skolor.

För att förtydliga arbetssättet finns i den andra delen av materialet ett exempel på hur ett lärarlag som undervisar i svenska arbetar. Läsaren får steg för steg följa lärarlagets arbete med att ta fram bedömningsaspekter för ett arbetsområde.

På Skolverkets webbplats finns inspiration till arbetet med att ta fram bedömningsaspekter. Där finns för ett antal ämnen kommentarmaterial till kunskapskraven med fördjupade diskussioner kring kunskapskraven. Dessa kommentarmaterial har tagits fram i samarbete med verksamma lärare. De är resultatet av just ett sådant arbetssätt som beskrivs i det här diskussionsunderlaget.

I kommentarmaterialen till kursplanerna som finns för alla ämnen, finns bilagan Användningen av värdeord i kunskapskraven med en generell diskussion om hur man kan tillämpa några värdeord som är vanliga i kunskapskraven. På skolverket.se finns också annat bedömningsstöd som är användbart i det egna arbetet med att ta fram bedömningsaspekter.

2. Förslag på arbetssätt

Här följer ett förslag på hur man kan gå tillväga för att ta fram bedömningsaspekter som är relevanta utifrån utvalda delar av kunskapskraven och ett givet centralt innehåll i ämnet. Dessa bedömningsaspekter kan sedan användas för att bedöma elevarbeten.

Välj ut en del av kunskapskraven som ni vill diskutera

Här kan man göra på lite olika sätt. Ska man välja ut sådana delar av kunskapskraven som är väl bekanta för alla inblandade, eller hellre rikta uppmärksamheten mot sådant som känns nytt och ovant? Det kan också vara klokt att diskutera sådana delar av kunskapskraven som innehåller värdeord som är vanliga i ämnets kunskapskrav för då kan samtalen kasta ljus över en större del av kunskapskraven. Oavsett vilket man väljer är det viktigt att man avgränsar sig så att arbetet ryms inom den tid man har till sitt förfogande för de gemensamma diskussionerna.

Planera ett arbetsområde

Planera ett arbetsområde som går att bedöma utifrån den utvalda delen av kunskapskraven. I planeringen av arbetsområdet väljer man också ut vilka delar av kursplanens syfte och centrala innehåll som ska ingå, eftersom kunskapskraven måste förstås och konkretiseras i relation till ett innehåll.

Formulera bedömningsaspekter

Man behöver också diskutera närmare vad det egentligen är som ska bedömas. Vilka bedömningsaspekter kan man rikta strålkastarljuset mot för att skilja till exempel ett enkelt resonemang från ett mer utvecklat i just det här arbetsområdet? Vad kännetecknar en begreppsanvändning som är i huvudsak fungerande, och hur skiljer den sig från en som är väl fungerande? I det här skedet i diskussionerna är bedömningsaspekterna mycket preliminära, eftersom man ännu inte har prövat dem på några elevarbeten för att se om de verkligen fungerar. Men man behöver ha några idéer om vad bedömningen ska inriktas mot, både för att kunna formulera bra uppgifter och för att kunna samtala med eleverna om grunderna för bedömningen. Här kan Skolverkets olika kommentarmaterial och övrigt bedömningsstöd vara användbara utgångspunkter för diskussionen.

Ta fram elevarbeten

Därefter behöver man bestämma hur eleverna ska få visa sina kunskaper, så att man får fram elevarbeten som går att bedöma utifrån den utvalda delen av kunskapskraven. Förutom skriftliga arbeten kan bilder, filmer, fysiska modeller och ljudupptagningar vara bra utgångspunkter för samtalen. Det är viktigt att man konstruerar bedömningsgrundande uppgifter som ger eleverna goda möjligheter att visa sina kunskaper. Det handlar dels om att uppgifterna måste ge utrymme för lösningar som motsvarar värdeorden på samtliga nivåer, dels om att ge utrymme för olika bedömningsaspekter. Det kan också vara värt att tänka på att mer avgränsade uppgifter visserligen kan ge mer precisa bedömningsanvisningar, men att vidare uppgifter ofta ger utrymme för eleverna att visa sitt kunnande på flera olika sätt. Det innebär också att de bedömningsaspekter man kan identifiera utifrån öppna uppgifter ofta går att överföra till andra sammanhang där samma del av kunskapskraven används i bedömningen.

När arbetsområdet och de bedömningsgrundande uppgifterna är planerade kan man formulera bedömningsaspekterna med större säkerhet och dokumentera dem. Men de måste ändå betraktas som preliminära tills man har analyserat elevernas arbeten, eftersom eleverna ofta överraskar genom att visa kvaliteter på sätt som man inte har tänkt på i förväg.

Bedömningsaspekterna i undervisningen

I samband med att arbetsområdet introduceras för eleverna är det viktigt att de får veta vilken eller vilka förmågor som undervisningen syftar till att utveckla, vilken del av kunskapskraven som är aktuell och vilka bedömningsaspekter man kommer att använda sig av. Under hela arbetsområdet kan man sedan vid flera tillfällen förtydliga bedömningsaspekterna och lyfta fram dem i relation till det eleverna arbetar med.

Man kan också använda bedömningsaspekterna för att individuellt eller i grupp visa eleverna konkret hur de kan utveckla kvaliteten i sina arbeten.

Bedöm några elevarbeten utifrån de bedömningsaspekter ni har valt ut

När man har tillgång till elevarbeten att bedöma kan man pröva några olika tillvägagångssätt. Dels kan man bedöma några elevarbeten utifrån en bedömningsaspekt i sänder, vilket är bra för att identifiera vad som kännetecknar olika nivåer inom var och en av bedömningsaspekterna. Dels kan man titta på hela elevarbeten utifrån samtliga aspekter, vilket gör det möjligt att avgöra om bedömningsaspekterna sammantaget leder till bedömningar som känns rimliga utifrån lärarnas erfarenheter.

Omformulera eventuellt bedömningsaspekterna

När man använder bedömningsaspekterna för att bedöma elevarbeten prövar man också om aspekterna verkligen håller måttet. Genom att jämföra elevernas resultat i en sådan analys med en mer intuitiv och erfarenhetsbaserad bedömning kan man ibland upptäcka att bedömningsaspekterna behöver kompletteras eller justeras.

Använd bedömningsaspekterna för bedömning och respons

Nu används de bedömningsaspekter som man har tagit fram för att bedöma samtliga elevarbeten. Ett öppet sinne är fortfarande viktigt att ha så till vida att man är beredd att se även sådana kvaliteter i elevernas arbeten som inte riktigt rymts inom de bedömningsaspekter man har formulerat. Det är aldrig för sent att ge erkännande åt de kvaliteter som eleverna faktiskt visar. Bedömningsaspekterna kan sedan användas i responsen till eleverna. På så sätt kan de få konkret vägledning i hur de kan förbättra sina prestationer.

När man har tagit fram bedömningsaspekterna och har använt dessa för att bedöma elevarbeten kan det vara värdefullt att diskutera hur man ska gå vidare i de kollegiala samtalen för att fortsätta utveckla sin bedömar-kompetens. På så sätt kan det arbete man har lagt ner bli användbart i fler sammanhang och för fler lärare än de som varit direkt inblandade. Exempel på frågor:

- På vilka områden kan våra bedömningsaspekter användas? Här kan man diskutera i vilken mån bedömningsaspekterna kan användas när samma del av kunskapskraven är aktuell nästa gång, fast i relation till annat centralt innehåll. Man kan också fundera över om det finns bedömningsaspekter som skulle kunna fungera för samma värdeord i andra delar av kunskapskraven, eller till och med i andra ämnen.
- Skulle det vara värdefullt att diskutera även andra delar av kunskapskraven på liknande sätt, eller kan vi hitta andra metoder för att hålla liv i det kollegiala samtalet kring bedömning?

I nästa avsnitt ges ett exempel på hur ett lärarlag arbetar enligt det arbetssätt som föreslagits ovan. I exemplet är det lärare som undervisar i svenska som diskuterar, och läsaren får steg för steg följa lärarlagets arbete med att ta fram bedömningsaspekter för ett arbetsområde.

3. Ett lärarlags arbete med att ta fram bedömningsaspekter i ämnet svenska

Lärarna väljer ut en del av kunskapskraven som de vill diskutera

På en skola har lärarna bestämt sig för att diskutera bedömning ämnesvis. Vid ett första möte diskuterar lärarna som undervisar i svenska i årskurs 4–6 i grundskolan vilken del av kunskapskraven som de ska arbeta med. Eftersom de redan i sin grovplanering har avsatt tid för ett arbetsområde som ska handla om texttolkning faller det sig naturligt att fokusera på den del av kunskapskraven som handlar om detta.

Kunskapskrav för betyget E i slutet av årskurs 6	Kunskapskrav för betyget C i slutet av årskurs 6	Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 6
Dessutom kan eleven, utifrån egna erfarenheter, tolka och föra enkla och till viss del underbyggda resonemang om tydligt framträdande budskap i olika verk.	Dessutom kan eleven, utifrån egna erfarenheter, tolka och föra utvecklade och relativt väl underbyggda resonemang om tydligt framträdande budskap i olika verk.	Dessutom kan eleven, utifrån egna erfarenheter, tolka och föra välutvecklade och väl underbyggda resonemang om tydligt framträdande budskap i olika verk.

Lärarna planerar ett arbetsområde

Lärarna bestämmer sig för att gemensamt planera arbetsområdet om texttolkning. I planeringen utgår de från de delar av syftestexten och det centrala innehållet som är relevanta i förhållande till den utvalda delen av kunskapskraven.

Arbetsområdet ska pågå under tre veckor och under den perioden ska man arbeta med tolkning av skönlitterära texter. Olika elevgrupper kommer att möta olika texter och arbetsformer eftersom varje lärare lägger upp undervisningen på ett sätt som passar dem och den egna elevgruppen.

Lärarna formulerar bedömningsaspekter

Lärarna diskuterar vad man skulle kunna titta på för att bedöma hur utvecklat och underbyggt ett resonemang är när det handlar om att tolka budskap i texter. Vad är det egentligen som gör elevernas resonemang mer eller mindre utvecklade och underbyggda? På vilka olika sätt kan eleverna visa kvalitet i sitt arbete? Som en utgångspunkt i diskussionen läser lärarna igenom vad som sägs om de aktuella värdeorden i bilagan Användningen av värdeord i kunskapskraven som finns i kommentarmaterialet till kursplanen.

I det här skedet strävar lärarna inte efter enighet utan efter att lyfta fram alla tänkbara faktorer som kan vara användbara i bedömningen, de så kallade bedömningsaspekterna.

Lärarna tar fram elevarbeten

Lärarna tar fram en elevuppgift¹ som ska avsluta arbetsområdet och ligga till grund för den fortsatta bedömningsdiskussionen. De bestämmer sig för att ge eleverna en ganska öppen skriftlig uppgift som kan bedömas utifrån flera aspekter. Eleverna ska få lyssna till en novell som läraren läser högt. Uppgiften är sedan att eleverna med stöd av ett antal frågor ska skriva ner sina resonemang kring novellens budskap.

När arbetsområdet är planerat och den gemensamma elevuppgiften har börjat ta form återvänder lärarna till de bedömningsaspekter som de tidigare diskuterat. De bestämmer sig för att preliminärt formulera de här fyra aspekterna som kan användas i bedömningen:

- I vilken utsträckning tolkningen som ligger till grund för resonemanget är fördjupad och nyanserad och leder till rimliga slutsatser.
- I vilken utsträckning elevens resonemang är logiskt och balanserar mellan helhetsbeskrivning och detaljer samt hur lätt det är för läsaren att följa med i resonemanget.
- I vilken utsträckning eleven identifierar och lyfter fram olika budskap som framträder tydligt i texten.
- I vilken utsträckning eleven kan underbygga egna åsikter med exempel från texten och egna erfarenheter.

Lärarna använder bedömningsaspekterna i undervisningen

När lärarna introducerar arbetsområdet för sina klasser är de tydliga med att berätta för eleverna vilken förmåga som undervisningen syftar till att utveckla, vilken del av kunskapskraven som är aktuell och vilka bedömningsaspekter man kommer att använda sig av. Under hela arbetsområdet förtydligar lärarna sedan vid flera tillfällen bedömningsaspekterna och lyfter fram dem i relation till de texter man arbetar med. Lärarna använder också bedömningsaspekterna för att individuellt eller i grupp visa eleverna hur de kan göra sina resonemang mer utvecklade och underbyggda.

Lärarna bedömer några elevarbeten utifrån de bedömningsaspekter de har valt ut

När klasserna har genomfört elevuppgiften träffas lärarna igen för att diskutera vilka kvaliteter man kan se i olika elevarbeten. Lärarna tittar på hela elevarbeten och analyserar dem utifrån de bedömningsaspekter man har valt ut, och man jämför också flera texter utifrån en aspekt i sänder.

Här följer ett exempel på hur lärarna bedömer ett elevarbete utifrån de bedömningsaspekter de har valt ut.

¹ Elevuppgiften är hämtad från *Kommentarmaterial till kunskapskraven i svenska och svenska som andraspråk*.

Det onsynliga barnet

När Ninni kommer till muminfamiljen är hon onsynlig. Ninni känner sig blyg. Ninni hade varit hos en tant som inte gillade Ninni och tanten hade varit elak mot Ninni genom att kanske tvingat hon att jobba i trädgården kanske tvingat Ninni att vara som en slav. Det var tanten som hade varit elak mot Ninni så hon blev onsynlig men muminmamma gjorde en dryck som gjorde Ninni synlig. Ninni förändrades först fötterna sen bena och sen kroppen hon får huvudet tillbaka när Ninni trode att muminpappan skulle putta i muminmaman i havet. Budskapet i berättelsen är att alla är lika mycket värda även om man är onsynliga eller inte. Jag känner inte igen mig i berättelsen. Jag har inte läst något liknande. Det här skulle kunna hända men man kan inte vara onsynlig.

Lärarna börjar analysera elevarbetet i rutan här ovanför utifrån de fyra bedömningsaspekter de har valt ut.² Först bedöms texten utifrån aspekten som rör ”tolkning”. I vilken utsträckning är tolkningen som ligger till grund för resonemanget fördjupad och nyanserad och i vilken mån leder den till rimliga slutsatser?

Lärarna är överens om att tolkningen av novellens budskap är relevant men grundläggande. Eleven beskriver budskapet som att alla är lika mycket värda oavsett om man är osynlig eller inte, men ger inga alternativa förklaringar. Den slutsats som eleven drar framställs som den enda möjliga. Lärarna menar att slutsatsen känns ytlig, och är överens om att elevens resonemang är **enkla** utifrån den bedömningsaspekt som handlar om tolkning.

Diskussionen fortsätter på liknande sätt kring nästa bedömningsaspekt, som handlar om i vilken utsträckning elevens resonemang är logiskt och lätt att följa, samt hur väl resonemanget balanserar mellan helhetsbeskrivning och detaljer.

När lärarna kommer till den tredje bedömningsaspekten som de hade formulerat preliminärt märker de att de talar om samma saker som när de diskuterade den första aspekten. *I vilken utsträckning eleven identifierar och lyfter fram olika budskap som är tydligt framträdande i texten* går inte att på ett meningsfullt sätt skilja från *i vilken utsträckning tolkningen som ligger till grund för resonemanget är fördjupad och nyanserad och leder till rimliga slutsatser*. De bestämmer sig därför för att slå ihop de båda till en bedömningsaspekt.

Avslutningsvis kommer diskussionen att behandla den sista bedömningsaspekten som gäller resonemangets underbyggnad. Efter att ha läst ett antal elevarbeten ser lärarna ett behov att formulera även den här bedömningsaspekten på ett delvis annat sätt.

Lärarna omformulerar bedömningsaspekterna

Efter att ha analyserat flera elevtexter på liknande sätt bestämmer sig lärarna för att smälta samman två av de ursprungliga bedömningsaspekterna till en. I de fortsatta diskussionerna använder man följande bedömningsaspekter:³

- **Tolkning:** Att resonemanget utgår från elevens återgivning av sin tolkning av textens handling och budskap samt att den tolkningen är relevant. I vilken omfattning eleven rör sig i texten, kopplar ihop olika

² Eleve exemplet och analysen är hämtade från *Kommentarmaterial till kunskapskraven i svenska och svenska som andraspråk*

³ Bedömningsaspekterna är hämtade från *Kommentarmaterial till kunskapskraven i svenska och svenska som andraspråk*.

händelser med varandra och drar relevanta slutsatser.

- **Uppbyggnad:** I vilken omfattning elevens resonemang är logiskt uppbyggt och balanserar mellan översiktliga och mer detaljerade beskrivningar. I vilken omfattning resonemanget är utbyggt med flera led eller olika perspektiv.
- **Underbyggnad:** I vilken omfattning eleven bygger under, motiverar och förtydligar sitt resonemang och sina slutsatser med hjälp av exempel från texten och sina egna erfarenheter.

Lärarna använder bedömningsaspekterna för bedömning och respons

I nästa steg använder lärarna de tre aspekter som de nu har enats kring som verktyg i bedömningen av samtliga elevarbeten. De tar också tillfället i akt att utifrån aspekterna ge konkret återkoppling till varje elev om hur hon eller han kan göra sina resonemang mer utvecklade och underbyggda.

Det här materialet har lyft fram hur lärare kan förstå och konkretisera kunskapskraven genom att analysera olika aspekter av dem. Detta är ett arbete som lärare utifrån sitt professionella kunnande utför både systematiskt och intuitivt när de gör bedömningar av elevers kunskaper. I arbetet med att försöka ringa in vilka bedömningsaspekter som man kan utgå från i bedömningen är samtal mellan kollegor centralt. När lärare gör systematiska analyser av kunskapskraven och därefter diskuterar dem tillsammans blir det möjligt att utveckla en större samsyn och ett gemensamt språk för att beskriva kunskapsnivåer och prestationer.

4. Övrigt bedömningsstöd

Det är Skolverkets förhoppning att det här materialet kan fungera som utgångspunkt och inspiration för lärare i alla ämnen som skulle vilja diskutera bedömning tillsammans med kollegor. Skolverket har gett ut flera publikationer som kan vara till hjälp i sådana kollegiala samtal om bedömning.

Materialen finns på Skolverkets webbplats www.skolverket.se.